

POSÚDENIE ŽIVOTNEJ SITUÁCIE MIGRANTOV NÁSTROJMI SOCIÁLNEJ PRÁCE

Assessment of the living situation of migrants using tools of social work

Yuliia KOVALCHUK, Beáta BALOGOVÁ

ABSTRAKT

Predkladaný príspevok reflektuje súčasný stav problematiky migrácie utečencov na *Slovensku* v dôsledku vojnového konfliktu na *Ukrajine*. V súčasnosti potrebujú špecifickú pomoc najmä migranti a ich rodiny, čo je možné len pri fungovaní siete medzinárodných inštitúcií, ktoré zohľadňujú aktuálnu situáciu a jej osobitosti z pohľadu sociálnej práce. V teoretickej časti autorky poukazujú na aktivity orientované na pomoc utečencom z *Ukrajiny*. Následne sa zaoberajú problematikou integrácie utečencov v rámci vojnového konfliktu. Súčasťou príspevku je aj výskumná časť, kde autorky skúmajú dôvody nútenej migrácie utečencov na *Slovensko* a zisťujú aké pocity prežívajú utečenci po príchode na *Slovensko*. Zároveň analyzujú, ako utečenci z *Ukrajiny* vidia svoju budúcnosť na *Slovensku*.

Kľúčové slová: Migrácia. Migrant. Cudzinec. Utečenec. Odídenec. Sociálna práca s migrantmi.

ABSTRACT

The presented article reflects the current situation of the problem of refugee migration in Slovakia as a result of the military conflict in Ukraine. Currently, migrants and their families especially need specific help, which is only possible when a network of international institutions is created that takes into account the current situation and its peculiarities from the point of view of social work. In the theoretical part, the authors point to activities aimed at helping refugees from Ukraine. They also address the problematic integration of refugees within the military conflict. The contribution also includes a research part, where the authors examine the reasons for the forced migration of refugees to Slovakia and find out what feelings refugees experience before/after arriving in Slovakia. At the same time, they discuss how refugees from Ukraine see their future in Slovakia.

Key words: Migration. Migrant. Foreigner. Refugee. Outcast. Social work with migrants.

ÚVOD

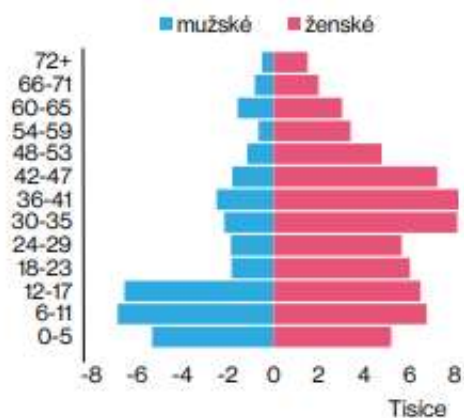
Vojnový konflikt na *Ukrajine* spôsobil vážnu humanitárnu krízu. Intenzívne nepriateľské akcie, ktoré na *Ukrajine* prebiehajú od 24. februára 2022, spôsobili silnú pečať všetkým prepojeniam ekonomického, sociálneho a humanitárneho systému ukrajinského štátu.

Konflikt na *Ukrajine*, ktorý začal v roku 2014 a eskaloval sa v roku 2022, vyvolal masovú vlnu utečencov hľadajúcich bezpečie v susedných krajinách, vrátane *Slovenska*. Táto práca sa zameriava na posúdenie životnej situácie utečencov na *Slovensku*, pričom

sa venuje aspektom ako je: bývanie, zamestnanie, vzdelanie, zdravotná starostlivosť a integrácia do spoločnosti. Od vypuknutia vojnového konfliktu na *Ukrajine* v roku 2022 *Slovensko* prijalo významný počet utečencov, ktorí hľadali útočisko pred násilím a nestabilitou vo svojej domovine. Táto vlna migrácie priniesla so sebou rôzne výzvy, ako aj príležitosti na integráciu a podporu. Cieľom príspevku je posúdiť súčasnú životnú situáciu ukrajinských utečencov na *Slovensku* a analyzovať kľúčové aspekty, ktoré ovplyvňujú ich každodenný život.

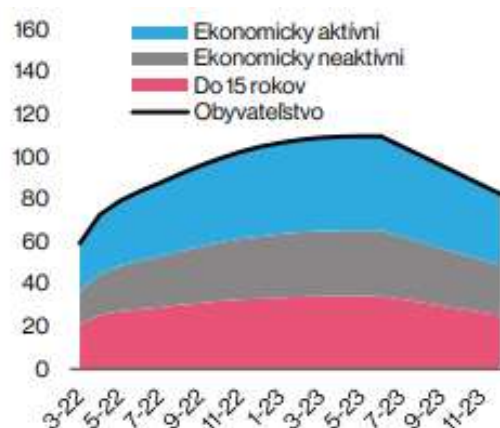
Podľa najnovších údajov sa na *Slovensku* stále nachádza významný počet ukrajinských utečencov, pričom mnohí z nich sa usadili v rôznych mestách a obciach po celej krajine. Vláda v spolupráci s medzinárodnými a miestnymi organizáciami naďalej poskytuje podporu v oblasti ubytovania, zdravotnej starostlivosti, vzdelávania a zamestnanosti. Avšak, výzvy sú stále prítomné a potrebujú kontinuálnu pozornosť.

Podľa údajov *Ministerstva vnútra SR* (2023, [cit. 2024-04-25]) od začiatku konfliktu prekročilo hranicu so *Slovenskom* milión utečencov z *Ukrajiny*. To predstavuje 2,2 % z celkových žiadostí v rámci *Európy*. Hlavnými motívmi zotrvania v hostiteľskej krajine sú pritom bezpečnosť, rodinné väzby a zamestnanie. Napriek neistote vývoja vojny a konečnej destinácie utečencov, vrátane ich návratu na *Ukrajinu*, predpokladáme, že presuny utečencov postupne ustanú a prijímateľia útočiska sa budú vracieť na *Ukrajinu*, pričom polovica všetkých žiadateľov ostane na *Slovensku* dlhšie ako 1 rok (*Agentúra OSN pre utečencov 2023*, [cit. 2024-04-25]).

Graf. č. 1: Štruktúra ukrajinských utečencov podľa pohlavia a veku k 31. decembru 2022 (tisíce osôb)

Zdroj: Ministerstva vnútra SR (2023, [cit. 2024-04-25])

Graf č. 2: Očakávaná štruktúra ukrajinských utečencov podľa ekonomickej aktivity (tisíce osôb)

Zdroj: Ministerstva vnútra SR (2023, [cit. 2024-04-25])

Preto môžeme konštatovať, že podľa aktuálneho odhadu by počet permanentne presídlených ľudí na *Slovensko* predstavoval prírastok slovenskej populácie. Pre odhad celkového počtu obyvateľov však používame metodiku podľa národných účtov, ktorá za obyvateľa považuje osobu, ktorá sa zdržiava alebo má v úmysle sa zdržiavať na území aspoň jeden rok. Za prejav tohto úmyslu považujeme práve žiadosť o dočasné útočisko. Zohľadňujúc údaje o participácii žien a mužov podľa vekových kategórií z ukrajinských štatistík predpokladáme, že z celkového počtu odídencov môže byť na slovenskom trhu ekonomicky aktívnych vyše 40 %. Keďže drvivá väčšina presídľovaných z *Ukrajiny* sú ženy s deťmi (Graf 1), bude na trhu práce v porovnaní s rokmi pred vojnou pribúdať menej ukrajinských mužov, ale pozitívny vplyv na trh práce sa prejaví i pri aktuálnej štruktúre migrantov. Nepredpokladáme, že miera participácie žien bude výraznejšie menšia, i keď vzhľadom na neprítomnosť otcov stúpu nároky spojené so starostlivosťou o dieťa. Po vyčlenení nezaopatrených detí do 15 rokov a ďalších ekonomicky neaktívnych osôb pribudne na *Slovensku* do oblasti pracovnej sily k polovici roka vyše 40-tisíc osôb (Graf 1 a 2) (*Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady EÚ č. 549/2013 o európskom systéme národných a regionálnych účtov v EÚ, Ministerstvo financií SR 2023*, [cit. 2024-04-25]).

Hlavnou úlohou migračnej politiky každého štátu je prekonávať spontánnosť migrácie, rozvíjať účinné mechanizmy ovplyvňovania tohto procesu, zabezpečovať normálne životné podmienky (pobyt, zamestnanie a vzdelávanie utečencov) a znižovať negatívne dôsledky utečencov na domáce obyvateľstvo. Kľúčom k úspešnej realizácii týchto úloh je uvedenie si potreby profesionálneho prístupu k riešeniu problémov utečencov a riadna odborná príprava sociálnych pracovníkov na prácu s určitou kategóriou klientov (*General Education Requirements Program Requirements 2015*, [cit. 2024-04-25]). Aktuálne vedúcu úlohu pri riešení problémov utečencov (vrátane pri realizácii sociálnej práce s utečencami) v medzinárodnom kontexte hrajú medzinárodné organizácie (*Úrad vysokého komisára OSN pre utečencov (UNHCR 2023*, [cit. 2024-04-25]); *Medzinárodná organizácia pre migráciu (IOM) (2022*, [cit. 2024-04-25]); *UNESCO, Medzinárodný výbor os. Červený kríž, Európska rada pre utečencov a exulantova iné*), ktoré pôsobia ako sprostredkovatelia medzi utečencami a vládami krajín, ktoré ich prijímajú. Uvedené medzinárodné organizácie plnia väčšinou tieto funkcie: pomáhajú štátnym štruktúram a mimovládnym organizáciám pôsobiacim v oblasti migrácie; poskytujú priamu pomoc utečencom a žiadateľom o azyl; vykonávajú školenia predstaviteľov vlády, sociálnych pracovníkov, zamestnancov mimovládnych organizácií, čím sa presadzuje šírenie progresívnych myšlienok medzinárodných skúseností a zavádzajú inovatívne metódy pre prácu s utečencami, overené v celosvetovej praxi.

V sociálnej práci je jednou z náročných oblastí práve posúdenie životnej situácie dieťaťa a jeho rodiny (Navrátil 2007). Posúdenie je „proces, v ktorom je určovaný charakter, príčina, vývoj a prognóza problémov, v ktorom sú ďalej tiež analyzované osobnostné charakteristiky a situácie, ktoré s problémom súvisia“, ale aj funkcia sociálnej práce, ktorej podstatou je snaha porozumieť problému, jeho príčine, ale aj tomu, čo môže byť zmenené, aby bol problém minimalizovaný či odstránený“ (Barker 1995, in: Navrátil 2007, s. 73). Cieľom posúdenia životnej situácie

utečencov je porozumenie životnej situácie užívateľa služby, identifikácia možných oblastí životnej situácie zmeny, a to predovšetkým preto, aby neskôr bolo možné koncipovať odôvodnenú intervenciu (Watson, Westová 2006, in: Navrátil 2007).

Konflikt na *Ukrajine* spôsobil masový exodus civilistov, ktorí sa snažili uniknúť pred násilím. *Slovensko*, ako jedna zo susedných krajín, prijalo značný počet utečencov. Politické rozhodnutia a medzinárodné dohody, ako napríklad *Dubľinské nariadenie a smernice EÚ o azyle*, zohrali kľúčovú úlohu pri organizovaní prijímania a integrácie utečencov. Na základe týchto politických dokumentov vymedzujeme hlavne oblasti v rámci ktorých je poskytovaná pomoc ukrajinským utečencom na *Slovensku* (*Medzinárodná organizácia pre migráciu 2023*):

- **prijímanie a ubytovanie utečencov:** po príchode na *Slovensko* boli utečenci z *Ukrajiny* umiestnení v rôznych ubytovacích zariadeniach, od núdzových táborov, až po súkromné byty poskytnuté dobrovoľníkmi a neziskovými organizáciami. Posúdenie kvality týchto ubytovacích podmienok ukazuje, že aj napriek snahám o ich zabezpečenie, mnohé zariadenia čelili preťaženiu a nedostatočným zdrojom,
- **ekonomická situácia a zamestnanosť:** jedným z kľúčových aspektov integrácie je ekonomická situácia utečencov. Mnoho utečencov sa stretáva s ťažkosťami pri hľadaní zamestnania z dôvodu jazykových bariér, neuznania kvalifikácií a byrokratických prekážok. *Slovenská vláda* a rôzne organizácie sa snažia poskytovať programy na zlepšenie zamestnateľnosti, ako sú jazykové kurzy a rekvalifikačné programy. Tieto iniciatívy sú dôležité preto, aby utečenci mohli viesť samostatný a dôstojný život,
- **vzdelávanie detí utečencov:** vzdelávanie detí je kľúčové pre ich budúcnosť a integráciu do slovenskej spoločnosti. Slovenské školy sa snažia integrovať ukrajinské deti do vzdelávacieho systému, avšak narážajú na

problémy ako nedostatok miest, jazykové bariéry a potrebu špeciálnych vzdelávacích programov. Mnohé školy zaviedli špeciálne jazykové kurzy a podporné programy, aby pomohli deťom prekonať tieto výzvy. Okrem toho, rôzne organizácie organizujú doučovacie programy a voľnočasové aktivity, ktoré pomáhajú deťom lepšie sa integrovať a rozvíjať svoje schopnosti,

- **zdravotná starostlivosť:** prístup k zdravotnej starostlivosti je pre utečencov nevyhnutný. Slovenský zdravotný systém poskytuje základnú zdravotnú starostlivosť utečencom, avšak kapacity sú často preťažené, a nie všetci utečenci majú dostatočný prístup k potrebnej starostlivosti. Psychická podpora je ďalším kritickým aspektom, keďže mnoho utečencov trpí traumami z vojny,
- **integrácia a spoločenské začlenenie:** integrácia utečencov do spoločnosti je komplexný proces, ktorý zahŕňa ekonomickú, sociálnu a kultúrnu dimenziu. Integrácia utečencov do miestnej spoločnosti je dlhodobý proces, ktorý vyžaduje obojstranné úsilie. Mnoho *Slovákov* prejavilo solidaritu a pomoc, no zároveň existujú aj prípady diskriminácie a xenofóbie. Pre úspešnú integráciu je dôležitá vzájomná tolerancia a porozumenie. Kultúrne a komunitné centrá zohrávajú kľúčovú úlohu pri podpore integrácie. Organizujú rôzne podujatia, workshopy a kultúrne aktivity, ktoré podporujú interakciu medzi utečencami a miestnymi obyvateľmi (*Ministerstvo sociálnej politiky Ukrajiny 2022*).

Posúdenie životnej situácie utečencov z *Ukrajiny* na *Slovensku* ukazuje, že aj napriek významným snahám zo strany vlády a občianskej spoločnosti čelí táto komunita mnohým výzvam. Životná situácia utečencov z *Ukrajiny* na *Slovensku* je komplexná a dynamická. Hoci sa dosiahol významný pokrok v oblasti základného ubytovania, vzdelania a zdravotnej starostlivosti, pretrvávajú mnohé

výzvy, najmä v oblasti dlhodobej ekonomickej stability a plnej spoločenskej integrácie. Podpora a spolupráca medzi vládou, neziskovými organizáciami a miestnymi komunitami je kľúčová pre zabezpečenie, aby utečenci mohli viesť dôstojný a produktívny život na *Slovensku*.

Posúdenie v sociálnej práci je systematický proces zhromažďovania a analyzovania informácií o klientovi, jeho životnej situácii a potrebách. Tento proces zahŕňa intervencie a opatrenia (Zvereva, Bezpalco a Charchenko 2004):

- **Krízová intervencia:** Rýchle zabezpečenie dočasného ubytovania a základných potrieb pre novoprichádzajúcich utečencov;
- **Školská sociálna práca:** Integrácia sociálnych pracovníkov do škôl s cieľom podpory ukrajinských detí, zabezpečenie jazykových kurzov a podporných programov;
- **Komunitné vzdelávacie programy:** Organizovanie mimoškolských aktivít a doučovania;
- **Profesionálne poradenstvo:** Asistencia pri hľadaní práce, kariérne poradenstvo a pomoc pri uznávaní kvalifikácií;
- **Rekvalifikačné programy:** Kurzy a školenia na získanie nových zručností a kvalifikácií;
- **Prístup k zdravotníckym službám:** Asistencia pri navigácii v zdravotníckom systéme a zabezpečenie prístupu k potrebnej starostlivosti;
- **Psychosociálna podpora:** Poskytovanie psychologických služieb a terapií;
- **Komunitná práca:** Organizácia komunitných podujatí a kultúrnych aktivít na podporu interakcie medzi utečencami a miestnym obyvateľstvom;
- **Mediácia a riešenie konfliktov:** Pomoc pri riešení konfliktov a zmierňovaní napätia.

Posúdenie životnej situácie ukrajinských utečencov na *Slovensku* je kľúčovým krokom k efektívnej intervencii a podpore ich integrácie do spoločnosti. Sociálni pracovníci zohrávajú dôležitú úlohu pri zhromažďovaní a analyzovaní informácií, plánovaní a realizácii

intervencií a neustálom hodnotení ich účinnosti. Efektívne využitie nástrojov sociálnej práce, ako sú individuálne plány starostlivosti, krízová intervencia, školská sociálna práca, profesionálne poradenstvo a komunitná práca (Balogová 2021), je nevyhnutné pre zabezpečenie dôstojného a produktívneho života utečencov na *Slovensku*. Spolupráca medzi vládou, neziskovými organizáciami a miestnymi komunitami je kľúčová pre úspešnú integráciu a dlhodobé riešenie problémov, ktorým utečenci čelia.

Životná situácia utečencov z *Ukrajiny* na *Slovensku* je stále plná výziev, ale aj príležitostí. Významné pokroky boli dosiahnuté v oblasti základného ubytovania, vzdelania a zdravotnej starostlivosti, no stále existujú oblasti, kde je potrebné pokračovať v práci, najmä v oblasti zamestnanosti a plnej spoločenskej integrácií. Kontinuálna pozornosť a adaptácia stratégií sú nevyhnutné pre riešenie pretrvávajúcich problémov a podporu úspešnej integrácie ukrajinských utečencov do slovenskej spoločnosti.

1 Projekt výskumu

V empirickej časti príspevku analyzujeme problematiku migrácie ako zložitého sociálneho javu. Relevantnosť výskumnej témy je obzvlášť naliehavá vo svetle udalostí, ktoré sa dnes odohrávajú na *Ukrajine*. Objemnosť nútenej migrácie je fenomén, ktorý sa dotýka aj *Slovenska*, ako susedného štátu. V súčasnosti potrebujú špecifickú pomoc najmä migranti a ich rodiny, čo je možné len pri fungovaní siete medzinárodných inštitúcií, ktoré zohľadňujú aktuálnu situáciu a jej osobitosti. Predstavený výskum bol spracovaný vo forme rigorózneho práce a aktuálne sú **prezentované** parciálne časti **výskumného zistenia**, ktoré súvisia s posúdením životnej situácie ukrajinských utečencov na *Slovensku*.

1.1 Vymedzenie výskumného cieľa a výskumných otázok

Súčasťou definovania problému migrácie utečencov z *Ukrajiny* v dôsledku vojenského konfliktu je rozpracovanie cieľa výskumu. **Cieľom kvantitatívneho výskumu** bolo *zistiť, aké sú hlavné dôvody nútenej migrácie ute-*

čencov na Slovensko, zároveň zistiť, aké pocity prežívajú utečenci po príchode na Slovensko.

Vyplyvajú z cieľa kvantitatívneho výskumu definujeme výskumné otázky. Výskumné otázky tvorili jadro samotného výskumu. Preto bolo dôležité sformulovať **výskumné otázky**, ktoré viedli k splneniu výskumného cieľa:

1. Aké sú hlavné dôvody nútenej migrácie utečencov na *Slovensko*?
2. Aké emócie a pocity prežívajú utečenci z *Ukrajiny*, ktorí našli útočisko na *Slovensku*?
3. Ako utečenci z *Ukrajiny* vidia svoju budúcnosť na *Slovensku*?

1.2 Výskumný súbor

Výskumnú vzorku v nami prezentovanom **kvantitatívnom výskume** tvorilo 40 utečencov z *Ukrajiny*, ktorí prišli na *Slovensko* z dôvodu vojenského konfliktu. Pre realizáciu výskumnej časti a pre kompletnosť informácie sme sprístupnili vyplňovanie dotazníka po celom *Slovensku* (*Bratislavský kraj, Trnavský kraj, Žilinský kraj, Nitriansky kraj, Banskobystrický kraj, Košický kraj a Prešovský kraj*).

Do výskumu sa utečenci zapojili dobrovoľne, boli oboznámení s cieľom výskumu a so zachovaním ich anonymity. Výskumu sa zúčastnilo 37 (92,5 %) žien a 3 muži (7,5 %). Vo výskume boli respondenti vo veku od 17 až do 79 rokov (Vágnerová 2000) (deti, ktoré navštevujú školu; študenti; ľudia v aktívnom veku, ktorí pracujú na *Slovensku* alebo dištančne na *Ukrajine* a seniori). Dotazníky boli administrované respondenti online cez elektronický program – *Formuláre*.

1.3 Výsledky výskumu

Ako reflektuje analyzovaná teória sociálnej práce **rozhodujúcim pre odídencov boli priame vojenské útoky** (19 respondentov, 47,5 %), ruská okupácia (13 respondentov, 32,5 %) alebo **strach z možných vojenských útokov v okolí** (15 respondentov, 37,5 %). Zároveň rozhodujúcim faktorom boli aj dôsledky spôsobené vojnou: poškodené alebo zničené bývanie (4 respondenti, 10 %), zhor-

šenie prístupu k svetlu a vode (10 respondentov, 25 %), nezamestnanosť (odišiel som, aby som si našiel prácu/mal možnosť pracovať) (7 respondentov, 17,5 %), chudoba a nedostatok základných potrieb (jedlo, voda, prístrešie, lieky atď.) (5 respondentov, 12,5 %). Dôležitým faktorom pre utečencov je bezpečnosť (15 respondentov, 37,5 %). Utečenci (2 respondenti, 5 %) označujú aj strach zo sexuálneho a/alebo iného rodovo podmieneného násillia.

Tab. č. 1: Aké boli hlavné dôvody, ktoré vás prinútili opustiť krajinu?

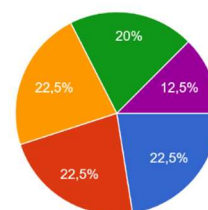
	Respondenti	%
v dôsledku priamych vojenských útokov	19	47,5
ruská okupácia	13	32,5
poškodené alebo zničené bývanie	4	10
zhoršenie prístupu k svetlu a vode	10	25
nezamestnanosť (odišiel som, aby som si našiel prácu/mal možnosť pracovať)	7	17,5
chudoba a nedostatok základných potrieb (jedlo, voda, prístrešie, lieky atď.)	5	12,5
bezpečnosť mňa a/alebo mojej rodiny (detí, staršej generácie atď.)	15	37,5
v záujme fyzického, duševného a psychického zdravia (úzkosť, úraz, choroba, choroba atď.)	6	15
strach z možných vojenských útokov v okolí	15	37,5
strach zo sexuálneho a/alebo iného rodovo podmieneného násillia	2	5
evakuácia organizovaná úradmi	0	0
iné	3	7,5

Zdroj: vlastné spracovanie

Otázkami číslo 9 (graf 3) a 10 (tab. č. 2) boli utečenci vyzvaní, aby odpovedali, či boli utečenci od začiatku vojny doma na *Ukrajine* a z akých dôvodov vycestovali na *Ukrajinu*. Výskum ukázal, že 9 (22,5 %) neboli na *Ukrajine* od začiatku vojny, a ani neplánujú cestovať domov. Rovnako 9 respondentov (22,5 %) nebolo doteraz doma, ale plánujú cestu

na *Ukrajinu*. Zvyšných 9 respondentov (22,5 %) odpovedalo, že boli doma, ale len raz od začiatku vojny, 8 respondentov (8 %) už bolo doma od začiatku vojny 2- až 4-krát a len 5 (12,5 %) chodia na *Ukrajinu* pravidelne. Je dôležité spomenúť, že väčšinou utečenci cestovali späť na *Ukrajinu* navštíviť rodinných príslušníkov, manžela/partnerku, priateľov (27 respondentov, 67,5 %) (tab. č. 2). Následne 11 respondentov (27,5 %) zaznačilo odpoveď „iné“, bližšie dôvody ale neuvádzajú.

40 odpovedí

	nie, a ani sa nechystám
	nie, ale plánujem ísť na Ukrajinu
	áno, raz
	áno, niekedy (2- až 4-krát)
	áno, často/pravidelne (viac ako 5-krát)

Graf č. 3: Cestovali ste na Ukrajinu od začiatku vojny?

Zdroj: vlastné spracovanie

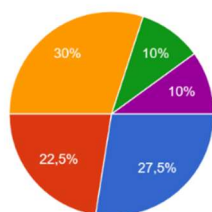
Tab. č. 2: Z akých dôvodov ste vycestovali alebo plánujete v blízkej dobe cestu na Ukrajinu?

	Respondenti	%
navštíviť rodinných príslušníkov, manžela/partnerku, priateľov	27	67,5
skontrolovať môj dom/nehnutelnosť alebo majetok	2	5
skontrolovať moju firmu	0	0
poskytovať pomoc mojej komunite (jedlo, oblečenie, lieky atď.)	0	0
plánujem vstúpiť do armády, podporovať vojenský personál	0	0
iné	11	27,5

Zdroj: vlastné spracovanie

Nadväzujúc na predchádzajúce otázky v dotazníku sme vyzvali respondentov odpovedať na otázku súvisiacu s budúcim návratom na *Ukrajinu*. Utečenci vo svojich odpovediach uvádzajú, že **sa určite vrátia po ukončení vojny späť na *Ukrajinu* – 11 respondentov (27,5 %) alebo „pravdepodobne áno“ – 9 respondentov (22,5 %)**. Niektorí si ešte stále nie sú istí, či sa vrátia – 12 respondentov (30 %). Ďalší respondenti nám odpovedali, že „*pravdepodobne nie*“ (4 respondenti, 10 %) alebo určite sa *nevrátia na *Ukrajinu**, aj keď sa situácia zlepši (4 respondenti, 10 %) (graf 4). Ako dôvody, prečo by chceli radšej zostať na *Slovensku* uvádzajú (tab. č. 3): „*Myslím si, že je nebezpečné vrátiť sa späť*“ (11 respondentov), „*V hostiteľskej krajine som sa dobre adaptoval*“ (10 respondentov), „*Moje deti študujú v hostiteľskej krajine*“ (10 respondentov) a „*Domnievam sa, že stav ukrajinského hospodárstva sa zhoršil*“ (10 respondentov).

40 odpovedí

	určite áno
	pravdepodobne áno
	nie som si istý/istá
	pravdepodobne nie
	určite nie

Graf č. 4: Plánujete sa v budúcnosti vrátiť na *Ukrajinu*, ak sa výrazne zlepšia bezpečnostné podmienky?

Zdroj: vlastné spracovanie

Tab. č. 3: Z akých dôvodov sa neplánujete vrátiť na *Ukrajinu*?

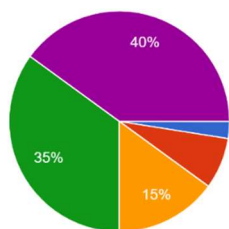
	Respondenti	%
v hostiteľskej krajine som sa dobre adaptoval	10	25
na <i>Ukrajine</i> už nemám žiadnu rodinu	2	5
som spokojný so svojou prácou v hostiteľskej krajine	5	12,5

študujem v hostiteľskej krajine	4	10
moje deti študujú v hostiteľskej krajine	10	25
mám lepšie šance/príležitosti v hostiteľskej krajine	4	10
zabezpečenie lepšieho života mojej rodine	7	17,5
pretože ostatní členovia mojej rodiny chcú zostať	0	0
myslím si, že je nebezpečné vrátiť sa späť	11	27,5
domnievam sa, že stav ukrajinského hospodárstva sa zhoršil	10	25
iné	3	7,5

Zdroj: vlastné spracovanie

Ďalšími otázkami (číslo 27 a 28) sme sa pýtali na to, ako utečenci vnímali situáciu na hraniciach, keď vstupovali na územie *Slovenska* po vypuknutí vojnového konfliktu a aké emócie pociťovali na začiatku pri vypuknutí vojnového konfliktu. Utečenci uviedli, že **najviac pociťovali strach** (16 respondentov – 40 %), **zúfalstvo** (14 – 35 %), **hrôzu** (6 – 15%) a **odpor** (3 – 7,5 %) (graf 5). V rámci otvorenej otázky číslo 31 utečenci doplnili, aké pocity mali pri prekračovaní hraníc, keď opúšťali domovskú krajinu: „*bolesť, zúfalstvo, strach, nevedela som, čo nás tam čaká*“, „*cítil som strach a zúfalstvo z toho, čo ruskí teroristi robia mojej krajine*“, „*...obdiv k práci dobrovoľníkov a pomoci ľuď*“, „*nádej na pomoc*“, „*bolesť, zúfalstvo, strach, nevedela som, čo nás tam čaká*“, „*Je desivé pochopiť, že sa možno už nikdy nevrátim domov a že toto je nová a nezvyčajná etapa môjho života*.“ Touto otázkou potvrdzujeme to, že všetky respondenti na začiatku vojenského konfliktu pociťovali najmä strach, zúfalstvo, odpor a hrôzu.

40 odpovedí

	Eufóriu
	Odpor
	Hrôzu
	Zúfalstvo
	Strach

Graf č. 5: Aké emócie ste pociťovali na začiatku pri vypuknutí vojnového konfliktu?

Zdroj: vlastné spracovanie

Následne otázkou 29 (tab. č. 4) sme zisťovali, ako sa zmenilo emocionálne rozpoloženie utečencov od vypuknutia vojny, až po súčasnosť. Odpovede boli nasledovné: **mení sa k prežívaniu skôr pozitívnych emócií** (14 respondentov, 35 %), neutrálne pocity (13 respondentov, 32,5 %), ale niektorí utečenci stále prežívajú negatívne emócie kvôli presťahovaniu sa do cudzej krajiny a dôsledkov spôsobených vojnovým konfliktom (9 respondentov, 22,5 %).

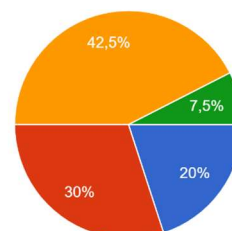
Tab. č. 4: Špecifikujte, ako sa mení Vaše emocionálne rozpoloženie od vypuknutia vojny až po súčasnosť

	Respondenti	%
mení sa k prežívaniu pozitívnych emócií	1	2,5
mení sa k prežívaniu skôr pozitívnych emócií	14	35
neviem, cítim sa neutrálne	13	32,5
mení sa k prežívaniu skôr negatívnych emócií	9	22,5
mení sa k prežívaniu negatívnych emócií	5	12,5

Zdroj: vlastné spracovanie

Otázkami číslo 30 a 32 sme zisťovali, do akej miery ovplyvnil vojnový konflikt negatívne duševný/psychický stav utečencov a zároveň zisťujeme, ako sa vyrovnávajú s vojnou na *Ukrajine*. Na základe získaných výsledkov otázky číslo 30 (graf 6) uvádzame, že 8 respondentov (20 %) bolo do veľmi veľkej miery negatívne (psychicky) ovplyvnených vojnovým konfliktom, „do veľkej“ – 12 respondentov (30 %), „do značnej“ – 17 respondentov (42,5 %) a „do nízkej“ – 3 respondenti (7,5 %). Na základe zistení konštatujeme, že utečenci prežívali ťažké psychické stavy spôsobené vojnovým konfliktom a okupáciou. Preto *sme sa pýtali* (32 otvorenou otázkou) utečencov, aké majú návyky a zvyky a ako sa vyrovnávajú s vojnou na *Ukrajine*: „Čakám na chvíľu, keď bude vedľa mňa muž“, „Neustály kontakt s rodinou – telefonujeme si každý deň“, „Čítam ukrajinské správy, chodím pliesť maskovacie siete, pomáhám finančne ukrajinským vojakom“, „Neustále sledovanie novín. Obavy o rodičov a ďalších príbuzných, ktorí zostali na *Ukrajine*“. Najopakovanejšou odpoveďou, ktorá sa vyskytovala v takmer všetkých vyjadrovaníach respondentov, bola komunikácia pomocou rôznych nástrojov s rodinnými príslušníkmi, ktorí sú buď na *Ukrajine* alebo sa nachádzajú v iných krajinách. Zároveň vidíme, že respondenti dennodenne sledujú správy, čo sa deje na *Ukrajine* a či nič nehrozí ich rodine, ktorá ostala na *Ukrajine*.

40 odpovedí

	do veľmi veľkej
	do veľkej
	do značnej
	do nízkej
	do veľmi nízkej

Graf č. 6: Do akej miery ovplyvnil vojnový konflikt negatívne Váš duševný/psychický stav (syndróm odídencia)?

Zdroj: vlastné spracovanie

Ostatnou otvorenou otázkou číslo 33 sme zisťovali, ako utečenci vnímajú pomoc zo strany *Slovenska*. Uvádzame odpovede respondentov: „*To je to najlepšie, čo Slovensko pre mňa a moje deti urobilo, budem celý život vd'ačný ľuďom, ktorí nám pomohli*“, „*Veľa ľudí mi pomohlo a poradilo*“, „*Verím, že krajina robí všetko, čo sa dá, a sme za to vd'ační*“, „*Ďakujeme za program bývania*“, „*Som veľmi vd'ačný občanom a vláde Slovenska za ich podporu a pohostinnosť*“. Z výsledkov vidíme, že **rezonujú pozitívne vyjadrovania utečencov**. Utečenci viackrát vyjadrujú vd'ačnosť jednak za podporné sociálne projekty, ktoré sú realizované na *Slovensku*, zbierky, štátne a dobrovoľnícke organizácie a zároveň obdivujú aj ľudskosť *Slovákov* ochotu pomôcť utečencom v ťažkej situácii spôsobenej vojenským konfliktom. Niektorí respondenti uvádzali, že žiadne služby nevyužili, ale to len z osobných dôvodov. Napriek tomu poskytované služby a projekty evidujú a vážia si podporu zo strany *Slovákov*.

ZÁVER

Cieľom príspevku bolo priblížiť problematiku posúdenia životnej situácie klienta. Analýza bola orientovaná na posúdenie životnej situácie klienta, jej cieľ a zameranie posúdenia, ale aj na kontext praxe posudzovania detí a rodín utečencov z *Ukrajiny* na *Slovensku*.

Výskumné zistenia prinášajú nasledujúce odpovede:

- zistenie poukazuje na to, čo bolo rozhodujúcim faktorom pre odchod z *Ukrajiny* (tab. č. 13). Ako uvádzame aj v teoretickej časti, **najviac rozhodujúcim faktorom pre odídencov boli**

priame vojenské útoky (19 respondentov, 47,5 %), ruská okupácia (13 respondentov, 32,5 %) alebo **strach z možných vojenských útokov v okolí (15 respondentov, 37,5 %)**. Zároveň rozhodujúcim faktorom boli aj dôsledky spôsobené vojnou: poškodené alebo zničené bývanie (4 respondenti, 10 %), zhoršenie prístupu k svetlu a vode (10 respondentov, 25 %), nezamestnanosť (odišiel som, aby som si našiel prácu/mal možnosť pracovať) (7 respondentov, 17,5 %), chudoba a nedostatok základných potrieb (jedlo, voda, prístrešie, lieky atď.) (5 respondentov, 12,5 %). Dôležitým faktorom pre utečencov je bezpečnosť (15 respondentov, 37,5 %). Utečenci (2 respondenti, 5 %) zaznačujú aj strach zo sexuálneho a/alebo iného rodovo podmieneného násillia,

- výskumom sa zistilo, ako utečenci vnímali situáciu na hraniciach, keď vstupovali na územie *Slovenska* po vypuknutí vojnového konfliktu a aké emócie pociťovali na začiatku pri vypuknutí vojnového konfliktu. Utečenci uviedli, že najviac pociťovali **strach (16 respondentov – 40 %)**, **zúfalstvo (14 – 35 %)**, **hrôzu (6 – 15%)** a odpor (3 – 7,5 %) (graf 14). Otázkami číslo 30 a 32 sa zisťovalo, do akej miery ovplyvnil vojnový konflikt negatívne duševný/psychický stav utečencov. Na základe získaných výsledkov otázky číslo 30 sa zistilo, že **8 respondenti (20 %) boli do veľmi veľkej miery negatívne (psychicky) ovplyvnení vojnovým konfliktom, „do veľkej“ – 12 respondentov (30 %), „do značnej“ – 17 respondentov (42,5 %) a „do nízkej“ – 3 respondenti (7,5 %)**. Následne treba spomenúť, že na základe zistení vidíme, že utečenci prežívajú ťažké psychické stavy spôsobené vojnovým konfliktom a okupáciou,
- nadväzujúc na predchádzajúce otázky v dotazníku vyzývame res-

pondentov odpovedať na otázku súvisiacu s budúcim návratom na *Ukrajinu*. Utečenci vo svojich odpovediach uvádzajú, že **sa určite vrátia po ukončení vojny späť na Ukrajinu – 11 respondentov (27,5 %) alebo „pravdepodobne áno“ – 9 respondentov (22,5 %)**. Niektorí si ešte stále nie sú istí, či sa vrátia – 12 respondentov (30 %). Zvyšní nám odpovedali, že **„pravdepodobne nie“ (4 respondenti, 10 %) alebo určite sa nevrátia na Ukrajinu, aj keď sa situácia zlepší (4 respondenti, 10 %)** (graf 9). Ako dôvody, prečo by chceli radšej zostať na *Slovensku*, uvádzajú (tab. č. 15): *„Myslím si, že je nebezpečné vrátiť sa späť“* (11 respondentov), *„V hostiteľskej krajine som sa dobre adaptoval“* (10 respondentov), *„Moje deti študujú v hostiteľskej krajine“* (10 respondentov) a *„Domnievam sa, že stav ukrajinského hospodárstva sa zhoršil“* (10 respondentov). Odpovede respondentov sa rozdelili – 20 respondentov (50 %) odpovedalo, že sa pravdepodobne vrátia domov a len 8 respondentov (20 %) chce aj po vojenskom konflikte zostať na *Slovensku*.

V ostatných rokoch *Slovensko* zažíva nárast počtu migrantov a utečencov z *Ukrajiny*. Títo ľudia prichádzajú na *Slovensko* v nádeji na lepší život a bezpečie. Avšak, ich životná situácia na *Slovensku* a možnosti návratu na *Ukrajinu* sú komplikované a vyžadujú si dôkladné posúdenie. Ukrajinci tvoria na *Slovensku* významnú menšinu a ich prítomnosť je viditeľná v rôznych spoločenských sektoroch. Pre mnohých z nich je *Slovensko* len prestupnou stanicou na ceste do západnej *Európy*, avšak časť sa rozhodne usadiť tu na dlhšie obdobie. Integrácia *Ukrajincov* do slovenskej spoločnosti nie je vždy jednoduchá. Jazyková bariéra, kultúrne rozdiely sú hlavné prekážky, ktorým čelia. Napriek tomu existujú organizácie a iniciatívy, ktoré im pomáhajú s adaptáciou a začleňovaním sa do spoločnosti.

Na záver môžeme konštatovať, že výzvy, s ktorými sa Ukrajinci stretávajú na *Slovensku*,

významne ovplyvňujú ich životné posúdenie a kvalitu života. Je dôležité, aby štát a miestne komunity poskytovali dostatočnú podporu a vytvárali podmienky na ich úspešnú integráciu. To zahŕňa zlepšenie prístupu k jazykovým kurzom, dostupnému bývaniu, spravodlivým pracovným príležitostiam, zdravotnej starostlivosti a vzdelávaniu, ako aj poskytovanie potrebnej psychickej a právnej podpory.

Zoznam bibliografických odkazov

- Agentúra OSN pre utečencov, 2022. [online]. [cit. 2024-04-25]. Dostupné na: <https://app.powerbi.com/view?r=eyJrIjoiMWU3NjkzYmEtNDYzMC00M2EyLTkwMjctMGIwZTA0MTQwMjU5IiwidCI6ImU1YzM3OTgxLTY2NjQtNDEzNC04YTBjLTY1NDNkMmFmODBiZSI-sImMiOjh9&pageName=ReportSectionb9333061a0a2e93930ea>
- BALOGOVÁ, Beáta, 2021. Charakteristika sociálnej práce – Vybrané teórie a metódy sociálnej práce. In: B. BALOGOVÁ et al. *Kompendium sociálnej práce pre magisterský stupeň štúdia*. Prešov: A-print. ISBN 978-80-89721-55-9.
- Európska komisia, 2022. *Smernice a nariadenia o azyle*. [online]. [cit. 2024-06-27]. Dostupné na: https://commission.europa.eu/system/files/2021-02/com_2021_50_f1_green_paper_sk.pdf
- Medzinárodná organizácia pre migráciu, 2023. *Správa o migrácii*. [online]. [cit. 2024-05-11]. Dostupné na: <https://ukraine.iom.int/uk>
- Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR, 2022. [online]. [cit. 2024-03-25]. Dostupné na: <https://www.employment.gov.sk/sk/uvodna-stranka/informacie-odidencov-z-ukrajiny/informacie-odidencov-z-ukrajiny.html>
- Ministerstvo sociálnej politiky Ukrajiny, 2022. *Sociálna ochrana obyvateľstva Ukrajiny*. [online]. [cit. 2024-06-27]. Dostupné na: <https://www.msp.gov.ua/>
- NAVRÁTIL, Pavel, 2007. Posouzení životní situace: úvod do problematiky. In: *Sociální práce/Sociální práce*. Roč. 1/2007, č. 1, s. 72 – 86. ISSN 1213-6204.

- Ukraine — Humanitarian Response Plan*, 2022. [online]. [cit. 2024-04-25]. Dostupné na: <https://reliefweb.int/report/ukraine/ukraine-humanitarian-response-plan-2022-february-2022-enuk>.
- Ukraine Flash Appeal*, 2022. [online]. [cit. 2024-04-25]. Dostupné na: <https://reliefweb.int/report/ukraine/ukraine-flash-appeal-march-may-2022-enukru>.
- UNHCR, 2022. [online]. [cit. 2024-04-25]. Dostupné na: <https://www.unhcr.org/refugeebrief/the-refugee-brief-11-march-2022>.
- VÁGNEROVÁ, Marie, 1999. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-678-0.
- ZVEREVA, Irina, Mykola BEZPALKO a Olexandr CHARCHENKO, 2004. *Sociálna práca na Ukrajine*. Kyjev: Centrum náučnej literatúry. ISBN 2660-2666-6616.

Afiliácia

Príspevok vznikol s podporou projektov VEGA č. 1/ 0535/23 *Integrácia ukrajinských migrantov a posúdenie náročnej životnej situácie spojenej s krízou vyvolanou vojnovým konfliktom optikou sociálnej práce*, KEGA č. 027PU-4/2022 *Transfer digitálnych technológií do inovácie metodiky odbornej praxe v pregraduálnej príprave študentov sociálnej práce*.

Kontaktné údaje

PhDr. Yuliia KOVALCHUK

prof. PhDr. Beáta BALOGOVÁ, PhD., MBA

Inštitút edukológie a sociálnej práce

Filozofická fakulta

Prešovská univerzita v Prešove

Ul. 17. novembra č. 1, 080 01 Prešov

Email: yuliia.kovalchuk@smail.unipo.sk

beata.balogova@unipo.sk